

Klasik Tasavvuf Metinleri Ders Notu

El-Luma ' fi 't-Tasavvuf Tercümesi¹

Şeyhlerin Mürîdlere Şefkat Âdâbı

Rivayete göre Cüneyd, mürîdlerine şöyle dermiş: “Şâyet iki rekât namazın sizinle oturmaktan daha faziletli olduğunu bilsem, sizinle oturmazdım.”

Anlatıldığına göre, çok soğuk bir günde Bişr-i Hâfî, çıplak denecek bir vaziyette titriyormuş. “Bu ne hâl yâ şeyh?” diye soranlara demiş ki: “Hiçbir şeyi olmayan fakirleri düşündüm. Onların derdini paylaşacak bir şeyim de yok. Bâri canımla onların derdini paylaşayım, diye düşündüm.”

Bana Dukkî şöyle anlatmıştı: “Mısır’da bulunuyordum. Dervişlerden bir grupla mescide oturuyorduk. Dakkâk yanımıza geldi ve bir sütunun yanında namaza durdu. Biz: ‘Şeyh namazını bitirince kalkıp yanına gidelim ve ona selam verip konuşalım’ diye düşündük. O, namazını kılınca kalkıp bizim yanımıza geldi ve selam verdi. Biz kendi aramızda: ‘Aslında böyle davranmamamız; bizim onun yanına gitmemiz daha münasıptı’ diye konuştuk. Allah benim kalbime bu olaydaki kadar hiçbir zaman sıkıntı vermemiştir.”

Bana Cerîrî’den rivayetle Vecîhî anlatmıştı: “Hacdân dönmüştüm. Ziyaretlerime Cüneyd’den başlayayım da o bana gelmek için yorulmasın, diye düşündüm. Öğle namazını kıldım, arkamı dönünce bir de baktım ki Cüneyd! Efendim, sizin buraya kadar yorulmamanız için önce ben size gelmeye niyet etmişim’ dedim. Bana şöyle mukâbele etti: ‘Yâ Ebâ Muhammed, bu ziyaret senin hakkın, düşündüğün de senin büyüklüğün.’”

Ebû Saîd b. A’râbî anlatıyor: İbrahim Sâîğ diye tanınan bir genç vardı. Babası varlıklı biriymiş. Sûfilere katılmış ve Ebû Ahmed Kalânîsî’ye mürîd olmuş. Bazen Ebû Ahmed’in eline bir miktar para geçer ve bununla un, koyun eti ve tatlı satın alır ve bunları o zâta vermiş.

Câfer’in anlattığına göre Cüneyd’in yanına bir adam gelmiş. Bütün malını mülkünü elinden çıkarıp onlarla birlikte fakr üzere bulunmak istediğini belirtmiş. Cüneyd ona: “Bütün mallarını elinden çıkarma. Kendine yetecek bir miktar ayır, fazlasını ver. Kendine ayırdığını da azık yap ve helâl rızık peşinde koş. Yanındakilerin hepsini verme. Çünkü ben, nefsinin senden bu konuda talepte bulunmayacağından emin değilim. Allah Resûlü bir şey yapmak istediğinde sağlam yapardı.” demiş.

Vecîhî, bana Ebû Ali Ruzbârî’den duyduğu şöyle bir olay anlatmıştı: Cemaat halinde çöldeydik. Yanımızda Ebu’l-Hasan Utûfî de vardı. İhtiyacımız olduğu ve yolumuzu kaybettiğimiz zaman Ebu’l-Hasan bir yüksek tepeye çıkar ve semtin köpeklerine duyuruncaya karda kurt gibi ulurdu. Onun ulumasını duyan köpekler havlamaya başlarlar, o da onların sesine gider ve yanlarından bir yiyecek getirirdi.

¹ Ebû Nasr Serrâc et-Tûsî, *İslam Tasavvufu (el-Luma’)*, (müt. Hasan Kâmil Yılmaz), Erkam Yayınları, İstanbul, 2012.

Ebû Saîd Harrâz anlatıyor: Remle'ye vardım. Ebû Câfer Kassâb'ın yanına gidip geceyi yanında geçirdim. Sonra Remle'den Beytü'l-Makdis'e gitmek üzere yola çıktım. Ebû Câfer de arkamdan Beytü'l-Makdis'e geldi. Yanında ekmek kırıntıları vardı. Bana "Hakkını helâl et. Bunlar bizim evde kalmış, sana ait ekmek kırıntılarıymış, bilememişim" dedi.

et-Ta'arruf li Mezhebi Ehli't-Tasavvuf Tercümesi²

Rüya

(Sûflilerin rüyada uyarılma ve rüyadaki latifeler konusundaki görüşleri hakkında)

Muhammed b. Gâlib vasıtasıyla Muhammed b. Hafif'ten aldığımız habere göre, Ebû Bekir Muhammed b. Ali Kettânî şöyle demiştir: "Mutadım olduğu üzere Resûlullah (sav)'ı rüyada görmüştüm. Her haftanın pazartesi ve perşembe geceleri Resûlullah (sav)'ı rüyada görmek, sorduğum çeşitli meseleler hakkında kendisinden cevaplar almak âdetim idi. Yanında dört kişi olduğu halde bana doğru geldiğini müşâhede ettiğim Resûlullah bana:

-Ey Kettânî, şu zâtın kim olduğunu biliyor musun?

-Evet biliyorum, o Ebû Bekir'dir.

-Şu zâtı tanıyor musun?

-Evet, o Ömer'dir.

Şu şahsı biliyor musun?

-Evet, o Osman'dır.

-Şu dördüncü kişiyi tanıyor musun?, diye sorunca durakladım ve cevap veremedim. Soruyu tekrarladı, fakat ben yine durakladım. Üçüncü defa sordu, ama ben yine cevap veremedim. Kalbimde Hz. Ali'ye karşı bir soğukluk ve kırgınlık hissi vardı. Hz. Peygamber, Hz. Ali'nin elini yumruk yaparak bana işaret etti. Sonra bu eli açarak göğsüme vurdu ve bana: 'Ey Kettânî, bu Ali b. Ebî Talib'dir' dedi. Bunun üzerine; 'Evet Ya Resûlallah, bu Ali b. Ebî Talib'dir' dedim. Sonra Hz. Peygamber beni Hz. Ali (ra) ile kardeş yaptı. Daha sonra Hz. Ali elimi tuttu ve 'Ey Kettânî kalk, Safâ'ya gidelim' dedi. Kalktım, onunla Safâ'ya gittim. O zaman odamda uyur halde idim. Uyanınca kendimi Safâ'da buldum."

İbn Cellâ'nın aşağıdaki sözünü bana Mansûr b. Abdullah nakletmişti: "Resûlullah'ın (sav) şehri olan Medine'ye girdim. Yoksulluk içinde idim. Ravzaya vardım. Resûlullah (sav) ile mezar arkadaşı olan Ebû Bekir ve Ömer'e (ra) selam verdim ve "Ey Allah'ın Resûlü, fakr-u zarûret içindeyim, sana misafirim" dedim. Sonra bir kenara çekilerek Ravza ile minber arasında uyudum. Rüyada Resûlullah'ın (sav) yanına gelerek bana bir tepsi çörek verdiğini gördüm. Çöreğin yarısını yedikten sonra uyandım. Çöreğin diğer yarısının yanımda kaldığını gördüm."

Yusuf b. Hüseyin anlatıyor: Yanımda genç bir derviş vardı. Kur'ân okumayı ihmal ediyor, fakat hadis araştırmalarına fazla ilgi gösteriyordu. Rüyasında gördüğü bir zât kendisine "Eğer bana ezâ

² Kelâbâzî (Gülâbâdî), *Doğuş Devrinde Tasavvuf, Ta'arruf*, haz. Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2013.

vermek istemiyorsan kitabımı oku! Kitabımı okumayı neden bıraktın? Yoksa ondaki hoş hitabımı anlamıyor musun?” dedi.

Şu hâdis e rüyanın sıhhatine delâlet eder: Hasan-ı Basrî diyor ki: “Bir gün Basra mescidine girmişt im. Bir grup dostumuzun orada olduklarını gördüm. Gittim, yanlarına oturdum. Baktım, bahis konusu ettikleri bir adamın gıybetini yapıyorlar. Bu gibi konuşmalardan onları men ederek Resûlullah (sav) ve Hz. İ sâ’dan bana ulaş an bir hadis rivayet ettim. Oradaki topluluk, üzerinde konuştu kları mevzuu bırakarak başka bir meselede laf etmeye başladı. Fakat bir müddet sonra lafı yine evvelki adama getirerek onun hakkında konuşmaya başladılar. Bu sefer ben de onlara katıldım. Sonra o topluluk evlerine giderken ben de evime geldim ve uyudum. Rüyada birinin bana geldiğini, elinde ağaçtan bir tabak tuttuğunu, tabağın içinde bir parça domuz etinin konulmuş olduğunu gördüm. Adam bana ‘Ye’ dedi. Ben ‘Olmaz, bu domuz etidir. Yiyemem’ dedim. Adam teklifini iki kere tekrarladı ama ben hep aynı cevabı verdim. Sonra ‘Bunu behemehâl (her hâlükârda, kesinlikle) yiyeceksin’ dedi ve çenemi açarak eti ağzıma koydu. Adam karşımda duruyor, ben de eti ağzımda çiğniyordum. Eti ağzımdan atmaktan korkuyor, yutmaktan da tiksiniyordum. Bu halde iken uyandım. Vallahi otuz gün, otuz gece yediğim ve içtiğim her şeyde o etin kokusunu burnumda, tadını ağzımda hissettim.”

*Kûtu’l-Kulûb Tercümesi*³

Yakîn Ehlinden Havâssın Orucu

Bil ki; Allah Teâla hepimizi muvaffak eylesin, oruç, halka göre kalıbın oruç tutmasıdır. Yakîn ehlinden olan havâssa göre oruç, kalbin dünyevî arzu ve meşgalelerden, düşüncelerden korunarak tutulan oruçtur. Sonra kulağın, gözün ve dilin haramları işlemekten korunması orucu gelir. Elin ve ayağın orucu, onları, yasak kılınan şeyleri tutmaktan ve onlara gitmekten korumaktır. Orucu, işte bütün bu evsaf ile tutan kimse, gününün tamamında vaktini idrak etmiş olur ve günün her saati onun için bir vakit olur. Böylece gününün bütünü nüzikirle îmar etmiş olur. Bu kimseler hakkında “Onların uykusu ibadet, nefesleri tesbihtir” denilmiştir. Allah Teâla, haram konuşmak ile batıl sözleri dinlemeyi, haram yemekle bir arada zikretmiştir. Bu duruma göre dinlenen ve söylenen bir kısım sözler, haram olmasaydı, Yüce Allah onları beraberce zikredip yasaklamazdı. Bunlar kebâir günahlardandır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurur:

“Onlar yalanı dinlerler, haramı yerler” (Maide, 5:42)

“Keşke onları, ruhbanları ve hahamları günah olan sözü söylemekten ve haram olan şeyleri yemekten engellemiş olsalardı” (Maide, 5:63)

Allah’ın koyduğu sınırları, yani hududu aşmayan, harama taşmayan kimse, yemek, cima‘ gibi şeyleri yapsa da haramlardan kendisini koruduğundan dolayı Allah katında fazilet bakımından oruçlu gibidir. Ama buna karşılık kim, yemeden, cinsel ilişkiden yana kendisini korur, sadece mübah fiillerde oruç tutar, ama haramları işlemekten kaçınmazsa bu Allah katında oruçsuz gibidir. O kendisini oruçlu sansa da bu önemli değildir. Çünkü kaybettiği husus, Allah katında muhafaza ettiği şeyden daha sevimlidir.

Yemek yemeyen ancak uzuvlarıyla Allah Teâlâ’nın emirlerine muhalefet eden kimse, abdest alırken bütün uzuvları üçer kez meshedip namaz kılan kimse gibidir. Sayı bakımından üçer kez

³ Tercümesini aldığımız metinler: Ebû Tâlib el-Mekkî, *Kalplerin Azığı*, (müt. Muharrem Tan), İz Yayıncılık, İstanbul, 1999; Ebû Tâlib el-Mekkî, *Kûtu’l-Kulûb Kalplerin Azığı*, (müt. Yakup Çiçek), Umran Yayınları, İstanbul, 1998.

yapmakla bu fazilete muvafık kalmış ama, asıl farz olan yıkama emrini yerine getirmemiştir. Bu durumda kıldığı namaz, cehâletinden ve yaptığı işle aldanmasından dolayı reddedilmiş olacaktır. Oruçlu iken yemek yiyen, ama bütün uzuvlarıyla Allah'ın yasaklarından sakınan kimse, abdest alırken bütün organlarını birer kez yıkayıp üç sayısının faziletine muvafık olmayan kimse gibidir. O, farzı yerine getirdiği ve amelinde ihsan sahibi olduğu, asıl olanı sağlam kılıp amelini bilerek yaptığı için o abdestle kıldığı namaz da kabul görecektir. Yemek, cinsî münasebet ve Allah'ın yasak kıldığı şeylerden bütün varlığıyla uzak duran oruçlunun orucu ise, abdest alırken bütün uzuvlarını üçer kez yıkayan kimsenin abdestine benzer. O, amelin faziletini de tamamlayarak onu en güzel şekilde yapmış olur. Allah Resûlü de (sav) bu anlamda şöyle buyurmuştur: “İşte bu benim, benden önceki peygamberlerin ve babam İbrahim'in abdestidir.” (İbn Mâce: Taharet-47, İbn Hanbel, II/98) Allah Teâla buyurdu ki: “Babanız İbrahim'in dini” (Hac, 22:78) yani size düşen O'nun emirlerine bağlı kalmaktır, bu dinde O'na tâbi olup, O'na uyun.

Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: “Şükrederek yiyen kişi, sabırlı oruç tutan gibidir.” (Buharî, Et'ime, 56) Başka bir hadiste ise şöyle bir olay nakledilmektedir: “İki kadın Allah Resûlü (sav) devrinde oruç tutmuşlardı. Ama açlık ve susuzluk günün sonuna doğru onları bitkin düşürmüştü, neredeyse oruçlarını devam ettiremeyecek bir duruma geldiler. Sonun Allah Resûlüne (sav) haber göndererek oruçlarını açmak için izin istediler. Allah Resûlü onlara bir kap gönderdi ve yediklerini ona kusmalarını söyledi. Kadınlardan biri kustuğu zaman kap yarısına kadar koyu kan ve kaba etle doldu. Diğeri de aynı şekilde kustu ve kap ağzına kadar doldu. İnsanlar bu duruma çok şaşırıldılar. Allah Resûlü de (sav) şöyle buyurdu: ‘Bu iki kadın, Allah'ın helâl kıldığından oruç tutarak uzak durdular ama Allah'ın haram kıldığıyla iftar ettiler (haram kıldığından kendilerini korumadılar). Onlardan biri diğerrinin yanında oturur ve insanların gıybetini yapmaya başlardı. Bunlar da gıybet ettikleri o insanların etleridir!’” (Ahmed b. Hanbel, V, 431)

Ebu'd-Derdâ (ra) şöyle derdi: “Zeki kimselerin uykuları da, oruçlu halleri de ne güzeldir. Onlar, akılsızların tuttukları orucu ve uykusuzluklarını kusurlu bulurlar. Yakînî iman ve takva sahibinin yaptığı zerre miktarı amel, amelleriyle aldananların yaptıkları dağlar kadar ibadetten çok daha faziletli ve tercihe şâyândır”.

Söylemesi mahzurlu olan şeyleri dinlemek de mahzurludur. Yapman haram olan şeylere, bakman veya zihnini onlarla meşgul etmen de haramdır. Çünkü yüce Allah söyleyen ile dinleyenin eşit olduğunu Âyet-i Kerîme'de bildirmiştir: “O halde siz de onlar gibisiniz” (Nisa, 4:140)

Oruç tutan tevbe eden gibidir. Çünkü sabır, tevbenin sıfatlarından biridir. Tevbe, daha önce yapılan kötülükler için bir kefarettir ve kişi sabrederek kötü alışkanlıklarından uzaklaşır. Sonra bir daha onları yapmamaya ve organlarını da bir daha onları yapmada kullanmamaya karar vermiştir. Aynı şekilde oruç da ateşten koruyan bir kalkandır. Oruçlu sabrederse orucu, ebrâr derecelerinden bir fazilet olur. Çünkü bu sayede kendini günahlardan korur. Ama oruçlu günaha dalarsa o zaman tevbesini ve tevbede verdiği sözünü bozan kimse gibi olur. Tevbesi, nasûh bir tevbe değildir. Aynı şekilde haram işleyerek oruç tutanın orucu, salih ve sahîh bir oruç olmaz. Bunu Resûlullah'ın (sav) şu hadislerinde açıkça görüyoruz: “Oruç, yalan konuşmak ve gıybet etmekle yaralanmadıkça oruç tutan için cehennemden koruyan bir kalkandır.” Yine Resûlullah (sav) oruç tutana şu emirleri buyurmuştur: “Sizden biri, oruç tuttuğunda fahiş kelimeler konuşmasın. Cahilce hareketlerde bulunmasın. Bir kimse ona sataşursa ‘ben oruçluyum’ desin.” Diğerr bir lafız ise “Oruçlu, gününü oruç tutmadığı günle eşit tutmasın.” Yani orucun hürmetinden dolayı oruçlu iken kendisini bütün yasaklardan korumalıdır. Başka bir haberde ise şöyle buyrulmuştur: “Oruç bir emanettir. Sizden her biriniz emanetini muhafaza etsin.” Buradaki “emanetin korunması” bütün organların haramdan korunması demektir. Çünkü Resûlullah (sav) “Allah size emanetlerini ehline vermenizi emrediyor” (Nisa, 4:58) âyetini

okuduğunda, elini kulağının ve gözünün üzerine koyarak “Bu kulak bir emanettir, bu göz emanettir” buyurdu. Allah Resûlü (sav) bunu. “Ben oruçluyum, desin” ifadesinin mecazı olarak söylemiş ve oruçlunun yüklendiği emanete sahip çıkmasını istemiştir. Emanetin korunması da onu gizlemekle olur. Eğer onu gereksiz yere ifşâ ederse emanete ihanet etmiş olur. Çünkü emanetin gerçek sahibi olan Allah Teâlâ, onun açıklanmasından hoşlanmaz. Sırrın en güzel korunma ve saklanması ise, onu unutmakla olur. Sırrın kaybolması ise, bakanların çoğalmasındır. Hakîkî manada oruç tutan, orucunu unutmalı ve ondan kurtulmak için vaktin sona ermesini beklememelidir. (her vakitte olanlarla meşgul olarak vaktin dolmasını beklememelidir)

*er-Risâletü'l-Kuşeyriyye Tercümesi*⁴

Fütüvvet

Yüce Allah, “Şüphesiz ki onlar Rabblerine iman eden yiğit (fitye, fetâ) kimselerdir, biz de onların hidâyetlerini artırmışızdır.” (Kehf, 18:13) buyurmuştur.

Üstad Kuşeyrî der ki: Fütüvvetin esası insanın ebedî olarak (başkası için ve) başkasının işinde çalışmasıdır.

Resûlullah (sav) “Bir kul Müslüman kardeşlerinin ihtiyacını görmeye ve ona yardım etmeye devam ettikçe Allah Teâlâ o kuluna yardım eder de eder.” buyurmuştur. (Buharî, Rikak, s.7)

Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Bir kul din kardeşinin ihtiyacını görmek için ona yardım ettiği müddetçe Allah Teâlâ da dâimî sûrette ona yardım eder.” (Müslim, İman, s.82)

Üstad Ebû Ali Dekkâk'ın şöyle dediğini işitmişim: “Bu ahlâkî vasıf (fütüvvet) kâmil manasıyla Resûlullah'dan (sav) başkasında tecellî etmemiştir. Kıyamet günü bütün insanların ‘nefsim, nefsim... ben, ben...’ diyecekleri bir vakitte O (sav) ‘ümmetim, ümetim...’ diyecektir.

Cüneyd diyor ki: “Fütüvvet Şam'dadır. Lisân Irak'tadır. Sıdk ve doğruluk Horasan'dadır.”

Fütüvvet kendini başkalarından üstün görmemektir, denilmiştir.

Fudayl b. İyâz “Fütüvvet dostların kusurunu hoş görmektir.” demiştir.

Ebû Bekir Verrâk “Fetâ, hasmı bulunmayan kimsedir” der.

Muhammed b. Ali Tirmizî, “Fütüvvet, Rabbin (rızası) için nefsinde hasım olmandır” der.

Derler ki fetâ hiçbir kimseye hasım olmayan kimsedir.

Üstâd Ebû Ali Dekkâk'ın (ra) Nasrabâzî'den şunu naklettiğini işitmişim: “Vasıta olmadan Rabblerine iman ettikleri için Ashâb-ı Kehf'e fitye adı verilmiştir.”

Şöyle de denilmiştir: Fetâ, putu kıran kimsedir. Allah Teâlâ: “Adı İbrahim olan bir fetânın putları diline doladığını duyduk”, “O putları paramparça etmişti” (Enbiyâ 58/60) buyurmuştur.

Bir kimsenin nefsi onun putudur. Hakîkî fetâ nefsinin hevâ ve hevesine muhalefet eden kimsedir.

⁴ Abdülkerîm Kuşeyrî, *Tasavvuf İlmîne Dair Kuşeyrî Risâlesi*, Haz. Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2009.

Hâris Muhâsibî, “Fütüvvet insaf etmek, fakat insaf beklememektir.” demiştir. (Vazifeyi yapman fakat karşıdan bir şey beklememendir)

Amr b. Osman Mekkî “Fütüvvet güzel ahlaktır” der.

Cüneyd’e fütüvvetin ne olduğu sorulmuş, o da “Fütüvvet fakirden nefret etmemek, zengine yaranmaya çalışmamaktır” diye cevap vermiştir. (Fakir ile zengini bir tutmak fütüvvettir)

Nasrabâzî der ki “Mürüvvet fütüvvetin bir şubesidir. Bu da dünya ve ahretten yüze çevirmek ve bunlara tenezzül etmemektir.”

Muhammed b. Ali Tirmizî “Fütüvvet, evinde devamlı ikâmet eden ile iğreti oturamı eşit görmektir” der. Evinde kısa süre misafir olan biri ile uzun müddet misafir olan diğer biri arasında fark görmemen; aylarca hatta yıllarca evinde misafir olan birine evine yeni gelen bir misafir gibi davranman veya eve gelen misafir ile ev halkını bir görmendir.

Ahmed b. Hanbel’in oğlu Abdullah “Babam, ‘Fütüvvet nedir?’ sorusuna: Korktuğun şey (cehennem) için arzu ettiği şeyi (hevâ ve hevesi) terk etmektir, diye cevap verdi” der.

Sûfilerden birine “Fütüvvet nedir?” diye soruldu. O da: “Kulun, sofrasında yemek yiyen velî ile kâfir arasında fark görmemesidir” diye cevap verdi.

Ulemâdan birinin şunu anlattığını işitmişim: Mecûsînin biri İbrahim Halil’e (as) misafir olmak istediğini bildirdi. İbrahim (as) “Müslüman olman şartı ile kabul” dedi. Bunun üzerine mecûsî oradan ayrıldı ve yoluna devam etti. Bu hâdise üzerine İbrahim’e (as) şöyle bir vahiy geldi: “Ey İbrahim! Kâfir olmasına rağmen biz bu zındıka elli senedir rızık veriyoruz. Din değiştirmesini talep ve teklif etmeden bir lokma da sen yedirseydin ne olurdu?” Hakk Teâlâ’dan bu vahiy alan İbrahim (as) mecûsînin peşine düştü, ona yetişti, kendisinden özür diledi. Mecûsî İbrahim’e (as) böyle davranmasının sebebini sordu. O da durumu anlattı. Bunun üzerine mecûsî Müslüman oldu.

Cüneyd: “Fütüvvet kimseyi incitmemek ve elde olanı (insanlar için) harcamaktır.”

Sehl b. Abdullah: “Fütüvvet sünnete tâbî olmaktır” der.

Fütüvvet, icra ettiğin fakat nefsine bir pay çıkarmadığın bir fazilettir, denilmiştir.

Fütüvvet, dilenci sana yöneldiği zaman kaçmamandır, denilmiştir.

Fütüvvet, biriktirmemek ve özür dilememektir, denilmiştir.

Fütüvvet, nimeti açıklamak fakat mihneti gizli tutmaktır, denilmiştir.

Fütüvvet, sofrana on kişi davet ettiğin zaman, dokuz veya onbir kişi gelmesi durumunda bozulmamandır, denilmiştir.

Fütüvvet fark görmemektir, insan seçmemektir, denilmiştir.

Şeyh Ebû Abdurrahman Sülemî’nin (ra) şunu anlattığını duymuştum: Bir gün Ahmed b. Hadraveyh, eşi ümmü Ali’ye dedi ki “Bir ziyafet vermek istiyorum. Bu ziyafete Şâtır b. Ayyâr’ı davet edeceğim”. Ayyâr Şâtır o beldede bulunan fütüvvet ehlinin reisi idi. Eşi: “Sen fütüvvet ehline doğru dürüst ziyafet verecek durumda değilsin” dedi. Ahmet “Bu işi behemehâl yapmalıyım” dedi. Eşi “Eğer mutlaka bu işi yapman gerekiyorsa koyunlarını, sığırlarını ve eşeklerini boğazla, o kadar çok et yığ ki, komşu evlere gönderdiğin etler evine gerine gelsin.” dedi. Ahmet:” Koyun ve sığır kesmenin

manasını anlıyorum fakat eşek kesmekten maksadın nedir? Bunu anlayamadım” dedi. Eşi “Bir fetâyı evine davet ettiğin zaman en azından mahallenin köpeklerinin bundan faydalanmaları gerekir” dedi.

Naklederler ki sûfilerden biri bir ziyaret vermişti. İçlerinde şeyh Şirazî de vardı. Yemek yenince sema‘ edilmeye başlandı. Fakat bu esnada hepsini bir uyku bastı. Şeyh Şirazî ziyafeti veren zâta: “Gözümüzü uyku basmasının sebebi nedir?” diye sordu. Adam “Bilemiyorum, yiyeceklerin helâl olması için elimden geldiği kadar çalıştım. Ancak patlıcan hakkında araştırma yapamadım” dedi. Sabah olunca patlıcan satan adama gidildi. “Patlıcanı nasıl aldın?” diye soruldu. Adam: “Param yoktu. Gittim, falan yerden patlıcanı çaldım ve sattım” dedi. Yenen patlıcan helal kılınmış diye satıcıyı tarla sahibinin yanına götürdüler. Durum anlatıldı. Tarla sahibi: “Tarlamdan alınan bin adet patlıcanı helâl etmemi mi istiyorsunuz? Bırakın onu, ben patlıcanın bittiği tarlayı da, tarlayı sürdüğüm bir çift öküzü de, sabanı ve eşiği de bu (hırsızlık yapan) zâta bağışladım. Ümit ederim ki bu sayede bu nevi hareketlerden vazgeçer” dedi.

Naklederler ki: adamın biri bir kadınla evlenmişti. Gerdekten önce kadında cüdrâ denilen bir hastalık zuhûr etti. Adam önce “Gözüm ağrıyor” dedi. Sonra da “Gözlerim âmâ oldu” dedi. Gelin geldi. Adam gerdeğe girdi. Yirmi sene süren bu evlilikten sonra kadın vefat etti. O zaman erkek gözlerini açtı. Adama bu durumun sebebi sorulunca; “Âmâ olmuş değildim. Fakat kadın mahzun olmasın siye âmâ olmuş göründüm” diye cevap verdi. Bunun üzerine adama “Fetâları geçtin, baş fetâ oldun” denildi.

Zünnûn Mısırî: “Zerâfet ve fütüvvetin ne olduğunu öğrenmek isteyenler Bağdat’ta su satan sâkîlere baksınlar” demiş. [Bunun ne demek olduğunu soranlara meseleyi şöyle izâh etmişti: Zındık olmakla ithâm edilerek Bağdat’a Halife’nin yanına gönderildiğim zaman başında ince ve zarif su testileri bulunan bir sâkî görmüştüm. “Bu Sultan’ın sâkîsi midir?” diye sordum. “Hayır, bu halkın sâkîsidir” dediler. Bunun üzerine testiye aldım, suyunu içtim. Yanımda bulunan adama “Buna bir dinar ver” dedim. Fakat sâkî parayı almadı ve “Sen esirsin, senden ücret almak fütüvvete sığmaz” dedi.]

Keşf’ül-Mahcûb Tercümesi⁵

Abdullah b. Mübârek

Zâhidlerin efendisi ve evtâdın rehberi **Abdullah b. Mübârek el-Mervezî (rh)**, sûfiler ve zâhidler zümresinin saygı gösterilen zâtlarındandı, tarikat ve şeriâtın bilcümle hallerine ve sebeplerine vâkıf bulunuyordu. Asrında vaktinin imamı o idi. Birçok şeyhlere yetişmiş ve onların sohbetinde bulunmuştu. İmam-ı ÂzamEbû Hanife (ra) ile irtibat ve münasebet kurmuş, ilmi ondan tahsil etmişti. İlimden her fende meşhur kerâmetleri ve anlatılan eserleri vardır.

İlk defâ tevbe etmesinin (ve zühd hayatına dönmesinin) sebebişu idi: Bir cariyeye vurulmuştu. Bir gece sarhoşların arasından kalktı. Sarhoşlardan biri kendisine arkadaşlık ettiği halde gitti, sevgilisine ait duvarın altında durdu. Sevgilisi de dama çıktı. Sabah oluncaya kadar birbirlerini seyredip durdular. Sabah ezanının okunduğunu işiten İbn Mübârek, yatsı ezanı okunuyor zannetti. Fakat gündüz aydınlığı her tarafı aydınlatınca, bütün gece boyu maşukunun güzelliğine dalmış bir halde bulunduğunu anladı. Bu, onun için bir uyarı oldu. Kendi kendine, “Ey İbn Mübârek, utan! Bütün bir gece boyunca hevâ ve hevesine uyarak usanmadan, bıkmadan ayakta durdun. Şâyet bir imam namazda uzun bir sûre okusa (camide fazla bekletti diye) deli olurdu. Bu dava karşısında şimdi senin mü’min ve Müslümanlığın nerde kaldı?”

⁵ Hucvirî, *Keşf’ül-Mahcûb* Hakikat Bilgisi, (haz. Süleyman Uludağ), Dergâh Yayınları, İstanbul, 1982.

İşte bu hâdise üzerine İbn Mübârek tevbe etmiş, ilim ve ilmi tahsil ile meşgul olmuştu. Neticede öyle bir dereceye ulaştı ki, bir kere annesi bağa girdi, oğlunu uyur vaziyette buldu. Kocaman bir yılanın reyhan ağacından bir dalı ağzına aldığı ve İbn Mübarek'in sineklerini kovaladığını gördü.

Sonra Merv'e geldi ve oradan Bağdat'a gitti. Burada bir müddet şeyhlerin sohbetinde bulundu. Daha sonra Mekke'ye geldi. Burada da bir müddet mücavir hayatı yaşadı. Tekrar Merv'e geldi. Burada halkı kendisine teveccüh gösterdi. Onun için bir ders meclisi tertib ettiler. O zamanlar Merv halkının yarısı hadise tâbî oluyor, ehl-i hadîsin ardından gidiyordu. Diğer yarısı re'ye uyuyor ve ehl-i re'yin yolundan gidiyordu. Nitekim durum bu gün de öyledir.⁶ Her iki gruba da muvafakat etmesi sebebiyle buranın ahalisi kendisine “radiyyu'l-ferîkayn” (iki grubu da memnun eden zât) adını vermişlerdir. Her iki grup da onun hakkında (o bizdendir diye) davada bulunuyordu. O, burada iki ribat (tekke) yaptırdı. Birini ehl-i hadîse diğerini ehl-i re'ye tahsis etti. Bu iki ribat bu güne gelinceye kadar varlığını muhafaza etmiş, o temel kâide üzerinde yürümektedir. Nihayet oradan da ayrıldı ve mücavir hayatı yaşadı.

Ona sordular: “Acayip şeylerden ne gördün?” Cevap verdi: “Mücâhede ve çile çekme sebebiyle zayıf ve arık bir hâle gelen bir rahip gördüm. Allah korkusundan iki büklüm olmuştu. ‘Ey rahip, Allah'a giden yol nasıldır?’ diye sordum. ‘Allah hakkında marifet sahibi olsan, O'na giden yolu da bilirsin’ dedi ve sözünü tamamladı: ‘Ben bir (rahip olarak) tanımadığıma ibadet ediyorum, sen ise (bir Müslüman olarak) tanıdığına âsi oluyorsun!’”

Yani marifet dediğimiz “tanımak” havfı gerektirir. Halbuki seni “emn” halinde görmekteyim. Emn ise küfürdür. Cehâlet küfrü gerektirir. Halbuki kendimi havf halinde görmekteyim. İbn Mübârek diyor ki: “İşte bu hâdise benim nasihat ve ders oldu. Yapılmaması gereken pek çok şeyi yapmama da mâni oldu.

Şu söz ondan nakledilir: “O'nun dostlarının kalbi sükûn bulmaz, zira sükûn onlar için haramdır.” İzahı: Hakk dostlarının kalpleri, dünyada O'nu talep ve hareket halinde muzdariptir. (Onun için sükûn yoktur. Ahirette, neşe içinde hareket ve ızdırap halindedir. (Yine sâkin değildir) Dünyada Hakk'tan gâib olmak sûretiyle sükûn üzre olmaları câiz değildir. Ahirette Hakk'ın huzurunda tecellî ve temâşâ karşısında karar üzre olmaları câiz değildir. Şu halde onlar için dünya ahiret gibi, ahiret de dünya gibidir. Çünkü kalbin sükûnu iki hususu gerektirir: ya maksud bulunur ve murâddan gâfil olunur. Murâdı bulma, dünyada ve ahirette mümkün değildir ki, mahabbet çarpıntılarında kalp sükûn bulsun. Hakk dostlarının gaflette olmaları helal değildir ki arama hareketlerinden uzakta kalan kalp sâkin olabilsin. Tahkik ehlinin yolunda bu, kuvvetli bir esastır. Doğruyu en iyi bilen Allah'tır.

el-Beyâd-u ve 's-Sevâd Tercümesi⁷

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “Müminler ancak, Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen, kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğunda imanlarını artıran ve yalnız Rablerine dayanıp güvenen kimselerdir. Onlar namazlarını dosdoğru kılan ve kendilerine rızık olarak verdiğimizden (Allah yolunda) harcayan kimselerdir. İşte gerçekten inanmış olanlar bunlardır. Onlara Rablerinin katında mertebeler, mağfiret ve cömertçe verilmiş rızıklar vardır.” (Enfâl, 8:2-3-4)

⁶ Bu cümleyi Hucvirî söylüyor.

⁷ Hocanın dersteki tercümesinden alınan notlarla yaptığımız tercümedir. Yanlışları olması ihtimaline karşı ihtiyatla okuyunuz.

Bu âyet üzerinde düşünmek isteyen herkes tamamıyla bu topluluğun (sûffilerin) âyetin ifade ettiği tüm manaları kapsadığını görür.

Cüneyd'in hocası olan Muhammed b. Ali el-Kassâb'a tasavvuf hakkında sorulduğunda şöyle demiştir: Şerefli bir zamanda, şerefli bir insandan, şerefli bir topluluk içerisinde ortaya çıkan şerefli bir ahlaktır.

Cüneyd'e tasavvuf hakkında sorulduğunda şöyle dedi: Herhangi bir bağlantı/vesile olmadan direkt Allah'la beraber olmaktır.

Ruveym'e tasavvuf hakkında soruldu, şöyle dedi: Nefsi, Allah'ın murâdına terk etmektir.

Ebû Muhammed el-Cerîrî'ye tasavvuf hakkında sorulduğunda şöyle dedi: Herkesten üstün, güzel bir ahlakla ahlaklanmak (üstün bir ahlâka girmek), her türlü kötü ahlâktan çıkmaktır. (Tasavvuf bütün güzel ahlaklarla süslenmek, bütün çirkin huylardan kaçınmaktır)

Semnûn'a tasavvuf hakkında soruldu, şöyle dedi: Kulun bulunduğu vakit içinde en uygun olan şey neyse onu yapmasıdır. (ibn'ül-vakt olmak)

Nûrî'ye tasavvuf hakkında sorulduğunda şöyle dedi: Bir makama yerleşmek ve sürekli Allah ile irtibatlı olmaktır.

Ruveym'e tasavvuf hakkında soruldu, şöyle dedi: Tasavvuf, nefsi aşağı görmen (hafife alman), Allah'a dair şeyleri ise azîz görmendir.

Habeşî b. Dâvud şöyle demiştir: Tasavvuf, yaratılmış olmaksızın, halk içinde Hakk'ı istemektir. (Sen çıkınca aradan, kalır seni yaradan)

Ebu'l-Hasan es-Sevâdî'ye tasavvuf hakkında sorulduğunda şöyle dedi: "Ben"i unutman, kendi hakikatine uyanmandır. (Hakîkatine uyanman, kendini unutmandır.)

Ömer el-Hammâl'a tasavvuf hakkında sorulduğunda şöyle dedi: Kalbin sevgilisiyle ünsiyet etmesidir.

Ebû Umrân es-Seğrî'ye tasavvuf hakkında soruldu, şöyle dedi: Öyle bir hâldir ki insanı şaşkına çevirir, dili konuşamaz olur ve hayret edenin adı bile kalmaz.

Lâzeverdek el-Mevsılî'ye tasavvuf hakkında sorulduğunda şöyle dedi: Ortaya çıkıp perdeleri yok eden bir hâldir.

Ebû Yakub'a tasavvuf hakkında soruldu, şöyle dedi: Beşeriyete dair vasıfları ortadan kaldıran bir hâldir.

Cüneyd şöyle demiştir: Tasavvuf, sulhu olmayan bir savaştır.

Ebû Saîd el-Harrâz dedi ki: tasavvuf bir ahlaktır ve ben onu ehli dışında Cüneyd ve İbn Atâ'dan başkasında görmedim.

Ebû Yakûb ez-Zeyyât'a tasavvuf hakkında sorduklarında şöyle demiştir: Orada da burada da Allah'dan başkasını görmemendir.

Mutayyirî'ye tasavvuf hakkında soruldu, şöyle dedi: Kendini helâk etmemdir. (aradan çıkarmandır)

İbn Ata'ya tasavvuf soruldu, şöyle dedi: Sende Allah'la fenâ olma hâlinin ortaya çıkması ve O'ndan başkasını istememendir. 'Nasıl böyle olurum?' diye soruldu. O da: Böyle olmak istersen 'sen' olmazsın (sen diye bir şey kalmaz) dedi.

Ebû Saîd el-Hayyât'a tasavvuf hakkında sorulduğunda şöyle dedi: O öyle bir haldir ki kalbi kaplar, böylece sabahlaması ve akşamlaması Allah'a olur. (Sabah gitmesi, akşam ise dönüşü Allah'a olur.)

Cafer'ül-Huldî'ye tasavvuf hakkında soruldu, şöyle dedi: O, Rubûbiyetin (Rabbliğin) hakîkatinin ortaya çıktığı, kulluğun hakîkatinin ise ortadan kalktığı bir hâldir.

*İhyâ-u Ulûmi'd-Dîn Tercümesi*⁸

Tevbenin Devâ olması ve Günahta Israr Düğümünün Çözülmesi

İnsanlar iki kısımdır: Birincisi: Hevasına uymayıp, kötülüklerden kaçan ve iyiliklere devam eden gençtir. O genç hayırlar üzerinde ve şerden korunma atmosferinde büyümüştür. Bu genç hakkında Hz. Peygamber şöyle demiştir: "Gençliğin taşkınlığına kapılmadan kendini ibadete verip isyan etmeyen gence, Allah Teâlâ hayranlık duyar." Böyle genç pek ender bulunur.

İkinci kısım: Günah işlemekten uzak değildir. Sonra bunlar da günahlarda ısrar edenler ile günahlardan tevbe edenler diye iki kısma ayrılırlar. Bizim buradaki gayemiz ısrar düğümünü çözmekteki tedavi formülünü ve buradaki devayı zikretmek ve belirtmektir.

Tevbenin şifası, ancak ilacı ile hasıl olur. Hastalığı teşhis etmeyen ilacı tayin edemez; zira ilacı bilmek, hastalık sebeplerini ve zıtlarını bilmektir. Bu bakımdan bir sebepten meydana gelen hastalığın devası; o sebebi çözmek, kaldırmaktır. Bir şey ancak zıddıyla iptal edilir. İsrarın sebebi gaflet ve şehvettir. Gaflete ancak ilim zıt düşer. Şehvete de şehveti tahrik eden sebeplerin kesilmesine sabır göstermek zıt düşer. Gaflet, günahların başıdır.

"Onlar, Allah'ın kalplerini, kulaklarını ve gözlerini mühürlediği kimselerdir. İşte bunlar gafil olanlardır. Elbette onlar âhirette hüsrana uğrayacaklardır."(Nahl, 16:106-109)

Bu bakımdan tevbenin devası, ancak ilmin tadından ve sabrın da acılığında yoğurulmuş bir macundur. Nasıl ki Sekencebin denilen madde şekerin tatlılığı ile sirkenin ekşiliğinden meydana geliyorsa ve bu maddelerin karışımı ile tedavi yapıldığında her birinden başka bir maksat beklenir.

Çünkü safrayı tahrik eden sebepleri yok eder. işte aynen bunun gibi, kalpte bulunan 'ısrar hastalığının' ilâcını anlamak gerekir. Mademki durum budur, o halde bu ilacın iki aslî maddesi vardır. Onların biri ilim, diğeri sabırdır. Elbette bunların ikisinin beyanı da lâzımdır.

Soru: Her ilim ısrar düğümünü çözmeye elverişli midir yoksa özel bir ilim mi lâzımdır?

⁸ Gazzalî, *İhyâ-u Ulûmi'd-Dîn*, (müt. Ahmet Serdaroğlu), Bedir yayınları. [Sınavda buradan sorumlu değiliz. Sınavdan sonraki derse hazırlanırken yararlanabilirsiniz.]

Cevap: İlimlerin tümü, kalplerin hastalıklarına devadırlar. Fakat her hastalığın özel bir ilmi vardır. Tıp ilminin özel olarak, hastalıkların tedavisine mahsus olması gibi. Her illetin özel bir ilmi vardır. Günahı ısrar etmenin devası (veya hastalığı) da böyledir. Bu bakımdan biz, beden hastalıklarının durumuna göre o ilmin özelliğini zikrederim ki anlayışa daha yakın olsun. Hasta bir kimse, birkaç şeyi tasdik etmeye muhtaçtır.

Birincisi, hastalığın ve sıhhatin birtakım sebeplerinin olduğunu kendi ihtiyarıyla o sebeplere müsebibleri tarafından tertiplendiği üzere vâsıl olduğunu, tasdik edip doğrulamaktır. Bu inanç tıbbın aslına olan inançtır; zira tıba inanmayan bir kimse, ilâçla meşgul olmaz. Böyle bir kimseye helâk gerekli olur. Bizim tetkik ettiğimiz hususta bunun karşılığı şeriatın esasına iman etmektir.

Şöyle ki: Ahiretteki saadetin bir sebebi vardır. O da ibadet ve itaattir. Şekâvetin de bir sebebi vardır. O da günah ve isyandır. İşte bu, şeriatların aslına iman etmenin ta kendisidir. Böyle bir imanın, ya tahkik veya taklid yönünden hâsıl olması lâzımdır. Bu iki çeşit de imanın cümlesindedir. (Bu hüküm, ehl-i sünnet mezhebine ve taklidî imanın sahih olduğuna bânaendir).

İkincisi, hasta olan kimsenin belli bir doktor hakkında tıp ilmini bildiğine, o ilimde mahir olduğuna, hile yapmadığına kesinlikle inanmasıdır; zira hastanın bu tür bir inancı olmadıktan sonra, sadece tıbbın aslının varlığına inanması, kendisi için fayda vermez. İncelediğimiz konuda bunun karşılığı Hz. Peygamberin bütün söylediklerinin hak ve doğru olduğuna, içinde yalan olmadığına iman etmektir.

Üçüncüsü, elbette hastanın, doktorun kendisine sakıncalı gösterdiği meyveler ve çoğu zaman zarar verici sebepler hususunda doktora kulak vermesi lâzımdır ki korunmayı terk etmesi hususunda korku kendisine galip gelsin ve dolayısıyla korkunun şiddeti kendisini korumaya ve perhiz yapmaya şevketsin. Dinde bunun karşılığı, takvaya teşvik eden, günah işlemeyi ve hevâya tâbi olmayı sakıncalı gösteren ayetlere ve hadislere kulak vermektir.

Bunlardan kulağına geleni, şeksiz ve şüphesiz doğrulamaktır ki tedavide son temel olan ve sabretmeye sebep olan bir korku meydana gelsin.

Dördüncüsü, hastalığına mahsus hususlarda ve bizzat perhiz edeceği hususta kendisine lâzım olan şeylerde doktora kulak vermesidir ki doktor ona önce fiillerinden ve hallerinden, yiyeceğinden ve içeceği kendisine zarar veren tıfşilatlş bir şekilde tanıtsın.

Bu bakımdan her hastaya her şeyden perhiz etmek gerekmez ve her ilâcı almak fayda vermez. Aksine her özel illetin özel bir ilmi, özel bir ilâcı vardır. Dinde bunun misali, her kul, her şehvetle mübtelâ olmaz. Her günahı işlemez. Aksine her mü'minin özel bir günahı veya özel olan günahları vardır. Onun hâlihazırda onların günah olduğunu bilmeye ihtiyacı vardır. Sonra onların âfet ve zararlarının miktarını bilmeye ihtiyacı vardır. Sonra onlara sabretmenin nasıl olacağını, daha sonra da onlardan daha önce işlediklerini nasıl telafi edeceğini bilmeye ihtiyacı vardır. İşte bunlar birtakım ilimlerdir. Din tabibleri ancak bu ilimleri bilir ve bu ilimler onların ihtisas sahasıdır. Onlar peygamberlerin vârisleri olan âlimlerdir. Bu bakımdan âsi bir kimse, eğer günahını bilirse ona, doktordan ilâç talep etmek gerektir. Doktor da âlimdir. Eğer yapmış olduğunun günah olduğunu bilmezse, âlimin onu ikaz etmesi lâzımdır.

el-Luma' fi't-Tasavvuf adlı eserin özellikleri⁹

- ✓ Tasavvuf ilmine dair elde bulunan en eski tarihli klasiklerden biri olarak kabul edilir.
- ✓ Yakın dönemlerde yazılan *et-Ta'arruf* adlı esere göre daha geniş, *Kût'ül-Kulûb*'a göre daha öz ve sistemlidir.
- ✓ Maksudı Kur'ân ve sünnete uygun bir tasavvuf anlayışı ortaya koymak, tasavvufa yöneltilen itiraz ve tenkitleri cevaplandırmak, tanımladığı tasavvuf anlayışına uygun olmayan aşırı mutasavvıfları reddetmektir.
- ✓ Sûfilerin Kur'ân ve hadisi anlamada takip ettikleri yöntem, âdâba dair konular, sema', vecd, kerâmet gibi tartışmalara yol açan meseleler hakkında bilgi verir.
- ✓ Ashâb-ı Kirâm ve bazı sahâbîlerin zâhidâne özellikleri hakkında bilgi vermesi, eseri diğer klasiklerden ayırmaktadır.
- ✓ Kendinden sonra yazılan tasavvuf klasiklerine kaynaklık etmekle beraber onlar kadar şöhrete ulaşmamıştır.
- ✓ Eser ilk defa R.A. Nicholson tarafından incelenmiş ve yayımlanmıştır. Nicholson neşrinde eksik olan bazı kısımları A.J. Arbery tamamlamıştır. Türkçe'ye Hasan Kâmil Yılmaz tarafından 1996'da çevrilmiştir.

et-Ta'arruf li Mezhebi Ehli't-Tasavvuf adlı eserin özellikleri

- ✓ Müellifinin ismi aslen Gülâbâdî'dir. Fakat Arapça Kelâbâzi olarak okunmuştur.
- ✓ Sûfilerin itikada dair görüşlerini ayrı başlıklar halinde ele alması açısından özgün bir yere sahiptir. Gülâbâdî bu bilgileri vererek sûfilerin akaid konularında ehl-i sünnet mezhebini takip ettiklerini gösterir.
- ✓ İlk bölümde genel olarak tasavvuf hakkında bilgi ve mutasavvıfların isimlerine yer verir. Sonrasında akâide dair konuları anlatır. Devamında tasavvufî kavramları ortaya koyar.
- ✓ Verdiği özlü bilgilerle sünî tasavvufun varlığını ortaya koyduğu için "Ta'arruf olmasaydı tasavvuf bilinmezdi" denmiştir.
- ✓ Abdülhalim Mahmud ve Tâhâ Abdülbâki Sürûr tarafından neşredilen eseri Süleyman Uludağ "*Doğuş Devrinde Tasavvuf*" olarak Türkçe'ye çevirmiştir. (1979)

Kûtü'l-Kulûb fi Muâmeleti'l-Mahbûb ve Vasfi Tarik'ül-Mürîd ilâ Makâmi't-Tevhîd adlı eserin özellikleri

- ✓ Eserde farz ve nafil ibadetlere, evrâd ve dualara, nefis, kalp, ruh ve bunların çeşitli hallerine, mürîdlerin göz önünde bulundurmaları gereken hususlara ve tasavvufî makamlara geniş yer verilmiş, konular anlatılırken âyet ve hadîslere, sahabî ve tâbiîn sözlerine başvurulmuş ayrıca sûfilerin söz ve menkıbelerinden istifade edilmiştir.
- ✓ İbadetlerin derûni ve tasavvufî manaları yanında fıkıhla ilgili yönleri de açıklanmış, ahlak ve eğitim konularına yer verilmiştir.
- ✓ Geniş bir ilgi gören eser, kendisinden sonraki birçok esere kaynaklık etmiştir. Bunların başında Gazzalî'nin *İhya-u Ulûmi'd-Dîn*'i gelir.
- ✓ Ehl-i sünnetin görüşlerinin esas alındığı *Kûtü'l-Kulûb*'da mu'tezile, mürcie ve hâriciler eleştirilmiş, selef itikadı savunulmuştur.
- ✓ İçerdiği hadîslerden bir kısmının zayıf, bazılarının uydurma olduğu ileri sürülerek Hatîb eş-Bağdâdî, İbn Teymiyye gibi bazı âlimler tarafından eleştirilmiştir.

⁹ Eserlerin özellikleri ilgili ansiklopedi maddelerinden hareketle hazırlanmıştır.

- ✓ Eserin tenkitli neşri Abdülmün‘im Hifnî tarafından yapılmıştır.

er-Risâletü'l-Kuşeyriyye adlı eserin özellikleri

- ✓ Sûfilerin tevhid ve akakidle ile ilgili görüşlerinden bahsederek esere giriş yapan Kuşeyrî, ilk dönem mutasavvıflarının hayatları hakkında bilgi verir. Bu bilgileri aktarırken çoğunlukla hocası Sülemî'den (Tabakâtu's-Sûfiyye müellifi) faydalanmıştır.
- ✓ Eserine aldığı mutasavvıflar, güvenilir ve müteşerri' sûfilere oluşması sebebiyle "Ricâl-i Kuşeyrî" olarak adlandırılmış, makbul ve muteber kabul edilmişlerdir.
- ✓ Eserde tasavvufî haller, makamlar ve ıstılahları geniş olarak inceleyen Kuşeyrî, önce konu ile ilgili âyetleri ve sahih hadisleri sıralar. Sonrasında ise sûfilerin görüşlerine ve menkıbelere yer verir. Şeriate zıt gibi görünen şathiyelerden bahsetmez.
- ✓ *er-Risale*'de ehl-i sünnet çerçevesinde bir tasavvuf anlayışı ortaya konulup bunun dışındaki tasavvuf reddedilmiş olduğundan eser büyük rağbet görmüş, sûfi olmayan dindarlar arasında bile güvenle okunmuş, bu niteliği sebebiyle tasavvufun yayılmasında etkili olmuştur.
- ✓ Tasavvufla ilgili görüşlerini ortaya koyarken sık sık *er-Risâle*'ye başvuran İbn Teymiyye, Kuşeyrî'nin tasavvuf anlayışını takdir etmiştir.

Keşfü'l-Mahcûb adlı eserin özellikleri

- ✓ Tasavvufla ilgili meseleleri sistematik olarak ele alan ilk Farsça eser olarak kabul edilir.
- ✓ Eserin birinci bölümünde ilim, fakr ve dervişlik gibi çeşitli konular işlendikten sonra ilk dört halifeden ilk dönem sûfilerine kadar zâhidâne özellikleriyle göze çarpan isimlerin biyografilerine yer vermiştir. Anlattığı her sûfinin en dikkate değer birkaç sözünü naklederek yorumlamıştır. Zaman zaman gittiği yerler ve gördüğü olayları anlatır.
- ✓ Müellif daha sonra tasavvufî zümreleri on iki bölümde incelemiş olup bu kısım eserin en orijinal tarafını oluşturmaktadır.
- ✓ Eserin ikinci bölümü "Keşf'ul-Hicâb" adıyla başlayan on bir alt bölüme ayrılmıştır. Burada tasavvufî ıstılahlar açıklanır.

